

DE BEELDENLAAN OP OUD-AMELISWEERD

Ze hebben niets van de mysterieuze beelden-groepen in een doolhoftuin te Bomarzo bij Viterbo, waarvan Hella Haasse zin en herkomst heeft getracht te benaderen (De tuinen van Bomarzo, 1968). Het zijn zes forse, reële beelden, rechts en links geplaatst langs een gedeelte van de laan die het huis Oud-Amelisweerd regelrecht verbindt met de Weg naar Rhijnauwen.

Een trouw bewandelaar van het in 1953 open-gestelde „Bos van Oud-Amelisweerd" - bezit van de gemeente Utrecht al ligt het op grondgebied van Bunnik -, die ze in alle jaargetijden en bij iedere weersgesteldheid heeft geobserveerd en er steeds meer vertrouwd mee is geworden, ging zich natuurlijk op den duur afvragen wat dat voor beelden zijn, wie ze gemaakt heeft, hoe ze daar terecht zijn gekomen.

Laten we eerst eens zien wat de beelden voorstellen.

Vier ervan zijn verbeeldingen, symbolen van de jaargetijden:

1. *Flora* (Lente): een jonge vrouw met opzij gewend hoofd. Van de linker tegen de borst geheven hand hangt een guirlande van rozen neer; de rechterhand houdt een festoen van bloemen vast. Om de rechterbovenarm bevindt zich een band, waardoor de slip van een kleed getrokken is, dat achter haar om naar de grond valt.

2. *Ceres*. (Zomer): een wat rijpere vrouwenfiguur, waarvan de rechterhand een guirlande van korenaren laat afhangen. Achter haar, tot halver hoogte en op de voorgrond korenschoven. De linkerhand rust op een boven die schoven geplaatste meloen of pompoen.

3. *Bacchus* (Herfst): een zware mannenfiguur met druiventrossen om hoofd en middel, houdt in de

linkerhand vruchten. Ook op een naast hem staande boomstam bevindt zich een vruchtenfestoen. ▶

EXCURSIES

5 oktober: Bezoek aan de tentoonstelling Belle van Zuylen in het Slot Zuylen, met rondleiding.

14 uur: vertrek per bus vanaf de Kruisstraat; 16 uur vertrek uit Zuylen te rug naar Utrecht.

Kaarten *vanaf dinsdag 24 september* verkrijgbaar bij De Discus, Minrebroederstraat 25, Utrecht à f 5,—. Per giro, no. 575520, met 50 ct. extra voor de toezending der kaarten.

De Discus is 's *maandags* gesloten tot 13.30 uur.

9 november: Tentoonstelling Driehonderd jaar Evangelische Broedergemeente.

13.30 u.: Rondleiding in het Rijksarchief, A. Numankade 31, Utrecht, door mr. H. Leeuwenberg, onder wiens leiding de tentoonstelling tot stand kwam.

Vandaar per bus naar Zeist voor een bezichtiging van het gebouwencomplex van de Broedergemeente o.l.v. prof. C. L. Temminck Groll. 17 uur vertrek per bus uit Zeist naar Utrecht.

Kaarten *vanaf dinsdag 29 oktober* à f 5,—, verkrijgbaar op bovenvermelde wijze. Bij eigen vervoer is de prijs f 3,50.

MAANDBLAD

oud-utrecht

47e jaargang - nummer 8 - september 1974

Vereniging tot beoefening en tot verspreiding van de kennis der geschiedenis van de stad en de provincie Utrecht

Voorzitter:

A. H. R. Hoogezand, Zandpad 87, Breukelen, tel. (03462) 23 62.

Secretaris:

drs. H. L. Ph. Leeuwenberg, p/a Rijksarchief, Alexander Numankade 201, Utrecht, tel. (030) 71 00 44.

Penningmeester:

D. A. Belderbos, Kromme Nieuwegracht 19, Utrecht, tel. (030) 31 23 18.

Administratie:

Contributie: Minimum: f 25,—, gironr. 575520.

Redactielid:

mevr. M. Uittenbogaard-van Terwisga, Titus Brandsmalaan 17, Vleuten, tel. (03407) 19 86.

Eindredactie:

H. Sneijder, Oasedreef 2, Utrecht, tel. (030) 61 60 91 (tevens redactie-adres).

4. *Hiems* (Winter): een oude, zwaar bebaarde man. Om het lichaam is een van de rechter-schouder afhankelijk kleed gedrapeerd. Rechts van hem bevindt zich een kleine pot waaruit een vlam opstijgt. De linkerhand houdt hij, om haar te verwarmen, boven de vlam.

Italiaanse afkomst

Een dergelijke, aan de klassieke oudheid ontleende groep figuren is sedert de Renaissance een geliefd motief bij park- of stadsversiering. Dat in Florence de vier jaargetijden in barokke verbeelding, twee aan twee, op de Ponte a santa Trinita over de Arno staan, wordt hier slechts als één voorbeeld uit vele vermeld. Ook daar is l'Estate - de zomer - met een korenschoof en l'Autunno - de herfst - met druiventrossen geornamenteerd. Italië is van nature het land van de openlucht-beelden.

Ook de Amelisweerdse beelden zijn van Italiaanse afkomst. De maker heeft drie van de vier op het voetstuk gesigneerd:

1. Angelus Marinallio (met de toevoeging SP = sculpsit(?));
2. Vicentinus . Hacc (?), met onvoltooid (?) jaartal MDCC;
4. Angeli Marinallio.

De beeldhouwer Angelo Marinali (geb. 29 mei 1654 te Bassano, overleden te Vicenza(?) in 1720(?)), werkte alleen of ook met twee broers te Venetië, Verona en Vicenza. Vandaar tekenden ze werk uit hun atelier ook wel met Vicentino of iets dergelijks.

Voor zover na te gaan zijn de meer dan levensgrote beelden van zeer goede kunststeen, een soort afgietsel als men wil, een techniek die ook in de 18e eeuw al bekend was.

Behalve deze vier staan nog twee andere figuren aan de laan op Amelisweerd, wat kleiner van formaat, van andere hand blijkbaar, wat onpersoonlijker van expressie. Naar de attributen te oordelen, stellen ze waarschijnlijk voor:

5. *Apollo*: een jonge man met een pijlenkoker op de rug en een naast hem staande cithar.
6. *Hercules*(?) of *Jason*(?): een tamelijk jeugdige man, die in de opgeheven rechterhand een beker(?) vasthoudt; zijn elleboog steunt op een afgeknotte stam, waarvan een dierenvel afhangt, waarin de kop van een dier nog zichtbaar is (gulden vlies(?)). Om het middel een gordel van wingerdbladd. De linkerhand houdt tegen de dij een bosje eikeblad met eikels vast. Dit beeld staat op een sierlijke rococo-sokkel, terwijl de andere vijf beelden door onversierde vierkante voetstukken gedragen worden.

Deze zes beelden hebben lange tijd gestaan in

het park van het kasteel Beverweerd, onder Werkhoven. Hoe en wanneer zij daar kwamen schijnt niet meer bekend te zijn, al komt de gedachte op aan het midden van de 19e eeuw, toen H. J. C. J. baron van Heeckeren het huis door architect C. Kramm al te hartgrondig deed verbouwen.

In de loop van zeven eeuwen was Beverweerd nooit anders dan door huwelijken of vererving in handen van nieuwe eigenaars overgegaan. Tot in 1958 mevrouw L. gravin von Castell zu Castell, geb. van Rechteren Limpurg kasteel en park, zonder de bijbehorende landerijen, verkocht aan het „Religieus Genootschap der Vrienden (Quakers)“, dat te voren te Ommen (Vilsteren) een lagere school met internaat in stand hield. Als „Internationale school Beverweerd“, sedert september 1959 onder bestuur van de Stichting voor Quakerscholen in het kasteel voortgezet en uitgebreid, werd zij in 1972, toen de dagelijkse leiding in handen van niet-leden van het Genootschap was overgegaan, omgedoopt in „Stichting Internationale Scholen Beverweerd/Vilsteren“.

Vreemde geschiedenis

Zijn de beelden in 1958 mee van eigenaar veranderd? Het is een vreemde geschiedenis. Het Genootschap verkeerde in de stellige overtuiging dat de beelden in de verkoop begrepen zouden zijn. Maar op de morgen dat de overdracht van het kasteel zou plaats hebben, liet mevrouw Castell (zoals zij door haar pachters genoemd werd) de beelden, zonder enige kennisgeving, wegvoeren. Eigenzinnig was deze dame, die ook het wapenschild in de gevel van het kasteel deed weghakken, wel.

Het Genootschap, in die tijd druk bezig met de inrichting van het complex tot opleidings-internaat, heeft zich na vergeefse protesten tenslotte bij de situatie neergelegd, waaraan de oude huiver van de Quakers voor rechtsgedingen mede debet zal zijn geweest.

Mevrouw Castell heeft daarna de beelden in eeuwigdurend bruikleen aan de gemeente Utrecht afgestaan. En deze achte een laan op Oud-Amelisweerd die, merkwaardigerwijze de naam Beeldenlaan droeg maar geen beelden had, de aangewezen plaats om de schenking onder dak te brengen, onder het bladerdak van de langs die laan oprijzende bomen, wel te verstaan. Het is wonderlijk, hoe goed ze, over en weer verspringend geplaatst, het daar doen. Ze zijn opnieuw een sieraad van een landgoed, waar ieder ze kan gaan bewonderen.

Of zou men, om zich ergernis te besparen, maar liever niet gaan kijken?

Na een tiental jaren van ongestoord staan, zijn ook deze beelden object geworden van de heden-

daagse destructie-zucht, die zich overal, ook in Utrecht, doet gelden.

Een kleine kroniek van de vernielingen binnen één jaar:

Eind maart 1973: de hand die de oude man boven het vuurtje houdt, afgeslagen. (Eerder was al een brok van de korenschoofpartij van Ceres afgehaakt).

De Winter aan de Beeldenlaan op Oud-Amelisweerd.

Tussen 19 en 22 april 1973: vijf van de zes beelden werden met een gemene rode verf besmeurd, het ergst Hercules, over wie wel een halve emmer uitgegoten leek; de rest werd over de andere beelden verdeeld. Na enige tijd is de verf, zo goed of slecht het ging, door een van de gemeentendiensten verwijderd.

23 januari 1974: Apollo achterover van zijn voetstuk gegooid aangetroffen. Eind februari was hij weer overeind gezet. Tegelijk bleek Hercules' knieschijf (vermoedelijk al een vroegere restauratie) afgeslagen te zijn. De dader of een vinder legde de knieschijf naast het beeld op het voetstuk.

4 maart 1974: de knieschijf is verdwenen, hetzj weggenomen of in veiligheid gebracht. Van Apollo is de boven zijn koker uitkomende pijlenbundel afgeslagen, evenals een hoek van het voetstuk.

Al deze vernielingen moeten in combinatie en met expresselijk meegebracht materiaal hebben plaats gehad. Een af en toe rondfietsende plantsoenwachter en het sporadisch ritje van een politieauto kunnen blijkbaar dergelijke kwaadwilligheden niet voorkomen.

J. W. C. van Campen

Naschrift van de redactie

De afdeling gebouwen en monumenten van de Dienst van Openbare Werken heeft begin dit jaar een rapport opgesteld over de schade die deze beelden door vandalen en weersinvloeden te lijden hebben. Hierin zijn voorstellen gedaan voor betere conservering en opstelling in een meer beschermde omgeving. Als het gemeentebestuur hiertoe besluit, zullen de beelden dus binnen hopelijk afzienbare tijd een gunstiger lot krijgen.

Tijdschrift over kastelen

België kent een tijdschrift dat onder de schone titel „De woonstede door de eeuwen heen” vier keer per jaar beschrijvingen publiceert over kastelen en andere historische woonhuizen in de stad en op de buiten. Met ingang van het lopende jaar geeft de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België dit blad nu uit samen met de Nederlandse Kastelenstichting; de redactie is daartoe met een paar Nederlanders uitgebreid. Men kan zich voor f 22,— op dit tijdschrift abonneren bij de Nederlandse Kastelenstichting, Van Ostadelaan 23, Muiderberg (N.H.). Ik heb inmiddels twee nummers ervan gezien. De halve inhoud van het maartnummer was gewijd aan kasteel Het Nijenhuis en de daarin bewaarde kunstschaten, bekend als de verzameling van de Stichting Hannema-De Stuers Fundatie. Uiteraard is het D. Hannema zelf die twee artikelen hierover heeft verzorgd. Voor juni heeft E. A. Canneman een bijdrage over de Walenburg geschreven. In de Belgische artikelen, die overigens de meerderheid uitmaken, komen behalve kastelen ook oude hoeven en stadshuizen aan bod. De schrijvers gaan niet alleen in op de architectonische kant van de behuizingen maar ook op de inrichting en op de geschiedenis van de bewoners.

De levensgewoonten van ons buurland maken dat de inhoud in feite gehalveerd kan worden. Alle artikelen verschijnen namelijk zowel in het Frans als in het Nederlands. Gelukkig is de illustratiemogelijkheid zó overvloedig dat die niet bij de anderstalige versie herhaald wordt.

L. v. T.